

OHJEISTUS PUHELIMITSE TEHTÄVÄÄN HOIDON TARPEEN ARVIOINTIIN (AIKUISET)

Tähän ohjeistukseen on koottu tietoa niistä yleisimmistä oireista, joista asiakkaat soittavat terveyskeskuksen vastaanottoon. Kunkin ryhmän alle on kerätty tietoa kiireellisimmin hoitoa vaativista oirekuvauksista. Lisäksi on laitettu linkkejä, joista saa helposti katsottua lisätietoja kyseessä olevasta vaivasta.

Potilas voidaan ohjata ensiapuun, terveyskeskuslääkärille, terveydenhoitajalle, sairaanhoitajan vastaanotolle tai hoitaa puhelimitse. Virka-aikana ohjataan potilas oman alueen terveysasemalle ja klo 15–07 välisenä aikana päivystykseen Satasairaalaan, puh 116 117.

Tähän ohjeistukseen on myös liitetty kuvat triage-luokituksesta, NEWS:stä sekä cABCDE-protokollasta.

ABCDE-triage	
A	Kriittisesti sairaat tai muista syistä suoraan erikoissairaanhoidon kuuluvat
B	Yleensä suoraan erikoissairaanhoidon, terveyskeskuksen päivystyksessä lääkärin arvioon 10 minuutissa
C	Terveyskeskuksen päivystykseen lääkärin arvioon tunnin sisällä
D	Terveyskeskuksen päivystykseen lääkäriin arvioon kahden tunnin sisällä
E	Eivät kuulu päivystykseen

Triage-luokitusta käytetään kiireellistä ja kiireetöntä hoitoa tarvitsevien potilaiden tunnistamiseksi. Luokituksen avulla jaotellaan potilaat eri ryhmiin lääketieteellisin perustein hoidon kiireellisyyden mukaan.

NEWS – Aikaisen varoituksen pisteytysjärjestelmä.

		3	2	1	0	1	2	3
A	Hengitystaajuus (HT)	≤8		9-11	12-20		21-24	≥25
	Happisaturaatio (SpO ₂)	≤91	92-93	94-95	≥96			
B	Lisähappi käytössä		Kyllä		Ei			
C	Systolinen verenpaine	≤90	91-100	101-110	111-219			≥220
	Syketaajuus	≤40		41-50	51-90	91-110	111-130	≥131
D	Tajunnan taso				Normaali			Poikkeava
E	Lämpötila	≤35.0		35.1-36.0	36.1-38.0	38.1-39.0	≥39.1	

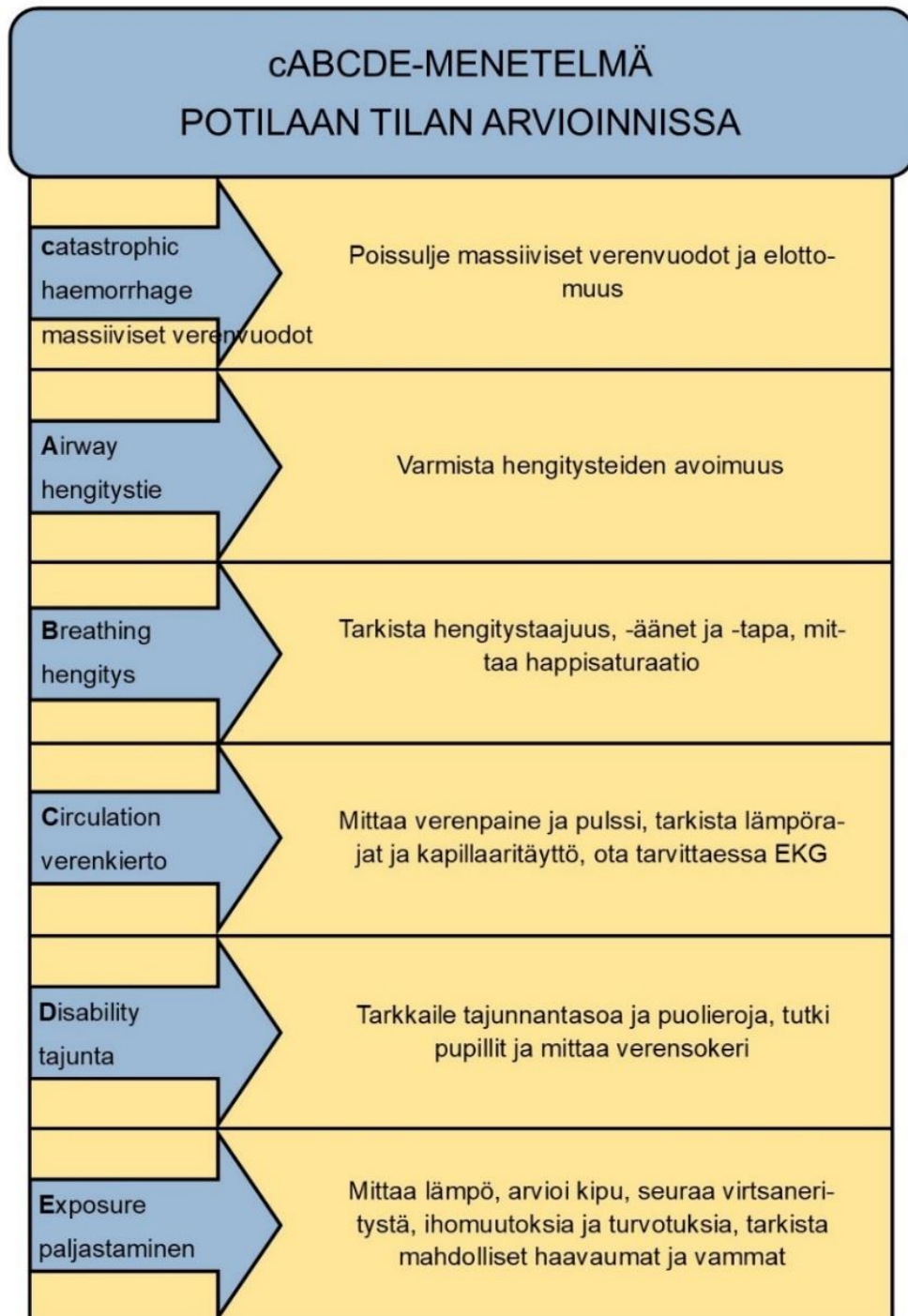


Pisteytys	≥ 7	6-5 tai yksittäisestä arvosta 3	4-1	0
Riskiluokka	Korkea	Kohtalainen	Matala	Matala
Toimintaohje	Aloita tarvittaessa välittömät hoitotoimenpiteet		Informoi muita hoitajia potilaan voinnin muutoksista	
	Tee MET-hälytys! Hälytä hoitava lääkäri	Informoi muita hoitajia potilaan voinnin muutoksista Konsultoi lääkäriä jatkotoimista		
Peruselin toimintojen seuranta	Laske NEWS-pisteet 0-2 tunnin välein. Jatkuva seuranta.	Laske NEWS-pisteet vähintään 2-4 tunnin välein	Laske NEWS-pisteet vähintään 8 tunnin välein	Laske NEWS-pisteet vähintään 12 tunnin välein



Lähde: The Royal College of Physicians. National Early Warning Score (NEWS) 2: Standardising the assessment of acute illness severity in the NHS. London: RCP; 2017:1–77. © Sairaanhoidajaliiton koulutus- ja kustannusyhtiö Fioca Oy, 2017

Pisteytysjärjestelmässä otetaan huomioon potilaan hengitysfrekvenssi, happisaturaatio, mahdollisesti käytössä oleva lisähappi, verenpaine, syke, tajunnan taso sekä ruumiinlämpö. Jokainen näistä elintoiminnoista pisteytetään välillä 0–3; mitä poikkeavampi mittaustulos on normaaleista fysiologisista arvoista, sitä korkeampi on potilaan saama pistemäärä. Korkea pistemäärä ennakoii potilaan tilan romahtamista.



cABCDE- protokolla on toimintamalli vammapotilaan tutkimiseen. Selvitä: **(c)** onko potilaalla henkeä uhkaavaa verenvuotoa? **(A)** ovatko ilmatiet avoinna ja tarvetta kaulanrangan tuelle? **(B)** hengittääkö vai onko tarve tekohengitykselle? **(C)** onko verenkierto normaalia? verenvuotoa? **(D)** tajunnan taso? Onko neurologisia oireita? **(E)** vammoja näkyvässä? onko potilas ulkoisen vaaran kohteena?

VATSAKIPU

Heti hoitoon, mikäli kipu on:

voimakasta, alkanut nopeasti, etenevä, oikealle puolelle paikallistuva

Tai kipuun liittyy:

vakava peruselintoiminnon tai tajunnantason häiriö, huimaus, kalpeus, hikisyys, edeltävä tapaturma tai leikkaus, kuume

Hoitoon päivystysaikana:

suolitukosepäily, kureutunut/kivulias tyrä, leikkauksen jälkiongelmia, tulehduksellisen suolistosairauden paheneminen, epäily gynekologisesta syystä

1vrk sisällä:

kuumeinen, lääkkeille reagoimaton/toistuva sappikipu, umpilisäkkeen tulehdus epäily, haimatulehdusepäily ilman liittännäisoireita

3vrk sisällä:

ajoittainen, toistuva vatsakipu ja lämpöily, oire kestänyt yli vuorokauden, uusi/pitkittänyt vatsakipu ilman rintatuntemusta/närästysoireita, lievä ylä-/alavatsakipu

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): vatsakipu
- [Käypähoito](#): ylävatsa- ja refluksoireet
- [Terveyskirjasto](#): gynekologiset alavatsakivut

RIPULI

Heti hoitoon, jos kovaan ripuliin liittyy:

verinen tai musta uloste ja yleistilan lasku, kova vatsakipu ja kuume, merkittävä peruselintoiminnon tai tajunnantason häiriöt, diabetes ja kuivuminen

Hoitoon päivystysaikana:

reilun kuivuman epäily, septinen taudinkuva, sydänpotilas, vanhus tai raskaana

1vrk sisällä:

leikatun vatsan okklusioepäily, tulehduksellinen suolistotaudin paheneminen, yleisvoiminnan muutokset, hoito tai toimintaongelmat suoliavanne

3vrk sisällä:

vähäistä verta ulosteessa, perustauti, ulosteet muuttuneet tummiksi, tulehduksellinen suolistotaudin paheneminen, ulkomaanmatka taustalla

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): ripuli
- [Terveysportti](#): pitkittänyt ripuli

PAHOINVOINTI JA OKSENTELU

Heti hoitoon, jos liittyy:

vakavia tajunnan tai peruselintoimintojen häiriöitä, kovia kipuja, veristä tai mustaa oksennusta

Hoitoon päivystysaikana:

vakavat kuivumisen merkit tai yleistilan lasku, kova vatsakipu, kova kuume, akuutin suolitukoksen oireet, sydänsairas, vanhus, insuliinidiabeetikko tai epäily tuoreesta diabeteksesta, vanhan vatsavaivan pahenemisvaihe, raskaana olevan vatsatauti, yleistilan lasku, nielemisvaikeudet

1vrk sisällä:

vähäistä verisyyttä oksennuksessa, kuivumisepäily, ohittunut verioksentelu, voimakas raskauspahoinvointi/oksentelu, ulkomaanmatka taustalla

3vrk sisällä:

pitkittänyt pahoinvointi/oksentelu

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): pahoinvointi ja oksentelu
- [Käypähoito](#): pahoinvointi ja oksentelu

PÄÄNSÄRKY

Heti hoitoon, kun päänsärkyyn liittyy:

edeltävä trauma, neurologiset oireet, tajunnan häiriöt tai huimaus, kuume, niskajäykkyys tai yleistilan lasku, kova yhtäkkiä alkanut kipu (ponnistelu), häämyrkytys

Hoitoon päivystysaikana:

pitkittänyt tai paheneva/voimakas särky/migreeni, kotilääkitys riittämätön

3vrk sisällä:

kestänyt viikkoja samanlaisena, infekioon liittyvä

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): migreeni
- [Terveysportti](#): päänsärky

HUIMAUUS

Heti hoitoon, jos huimaukseen liittyy:

edeltävä kova päänsärky, neurologiset oireet (esim. toispuoleisuus, kaksoiskuvat, puheen epäselvyys, nielemishäiriö tai tajunnan tason lasku), rintakipua, rytmihäiriötuntemusta tai hengenahdistusta, selkeä tasapainovaikeus, "kaatava huimaus", yleistilan lasku, jalattomuus tai kuume yli 38,0 C

Hoitoon päivystysaikana:

epäily sydänperäisestä syystä, epäily anemiasta (mustat ulosteet, muu verenvuoto tai veritauti), äkillinen kuulon lasku, liittyy sekavuutta, edeltänyt päänvamma (alle 2 vko), ponnistuksen provosoima päänsärky, oireinen kohonnut verenpaine, jatkuva kaatuilu

3 vrk sisällä:

asentoon tai hengitystieinfektioon liittynä (keinuttava) huimaus, kiertohuimaus (ei niskan traumaa/kipua, kuulon laskua, neurologisia oireita tai muita yleisoireita), hitaasti kehittyvä kuulonalenema ilman muita neurologisia oireita

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): huimaus
- [Terveysportti](#): pyörtyminen

SUKUPUOLITAUDIT (muut sukupuolielinvaivat)

Hoitoon päivystysaikana:

haavat genitaalialueella (liittyy kuume, kova kipu haava-alueella tai virtsaamisvaikeus), märkäinen eritevuoto virtsaputkesta, voimakas alavatsakipu, kuume, virtsaamisvaikeus tai poikkeava eritevuoto vaginasta, suuren riskin HIV-tapahtuma, lääkityksen tarpeen arvio!

3 vrk sisällä:

klamydia tai tippuriepäily, lieväoireiset genitaalahaavat, kirvely ilman yleisoireita (genitaalierpes, hiiva, bakteerivaginoosi), kuppaepäily

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): sukupuolitaudit
- [Terveysportti](#): sukupuolitaudit

VIRTSATEIDEN VAIVAT

Hoitoon päivystysaikana:

virtsaumpi, ei saa katetroitua, runsas verivirtsaisuus, yleistilan lasku, kuume, selkäkipu, tauotta valuva virtsa

1 vrk:

raskaana olevat diabeetikot, munuaissairaat, miehet, potilaat (joilla pahentunut VTI), virtsakatetriongelmat, oireiset 18–65 vuotiaat naiset > sairaanhoitajan vastaanotolle

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): virtsateiden vaivat
- [Terveysportti](#): virtsateiden vaivat

SELKÄKIPU

Heti hoitoon, kun kipu on:

sietämätöntä, äkillisesti alkanutta tai pahenevaa

Tai siihen liittyy:

vamma iskun tai putoamisen seurauksena, nopeasti etenevät neurologiset puutosoireet

Hoitoon päivystysaikana:

vamma nostamisen tai liukastumisen seurauksena, virtsaumpi tai ulosteen pidätyskyvyttömyys, kipu, puutumiset, voimien alenema ja toispuoleisesti alaraajaan säteilevät kiputilat tai halvausoireet, selkäkiput liittyvät vatsa- tai virtsavaivoihin, kuume

3vrk sisällä:

kipulääkkeillä kurissa pysyvä selkäkipu, lieväoireinen selkäkipu, krooninen kipu ilman uusia oireita, lääkärille sairausloman jatkamisen vuoksi

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): alaselkäkipu
- [Terveysportti](#): selkäkipu

NISKAKIPU

Heti hoitoon:

häiriöitä peruselintoiminnoissa, hengitystiet ahtautuneet tai hengitysvajaus, shokki, epäily hermo- tai verisuonitapahtumasta, tapaturma?

Hoitoon päivystysaikana:

lamauttava äkillinen kipu, kivun säteily yläraajaan, ilmenee aivokalvontulehduksen oireita (korkea kuume, niskajäykkyys, iho-oireet, raajan puutosoireet)

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): niskakipu
- [Terveysportti](#): niskakipu

RAAJOJEN VAMMAT

Heti hoitoon, jos kyseessä on:

avo- tai liikkuva murtuma, lonkkaluksaatio tai virheasento, voimakas kipu tai laaja ihovaurio, tajunnan häiriö tai massiivinen verenvuoto

Hoitoon päivystysaikana:

painonvaraus ei onnistu alaraajoille, yläraajan käytön vaikeus, lonkan särky (jota edeltänyt trauma, ei virheasentoja), kipsatun raajan turvotus/särky, polven lukko-oire

3vrk sisällä:

virheasennoton polven tai nilkan trauma, varaus onnistuu, yläraajan trauma (käyttö onnistuu melko hyvin), päiviä vanha vamma (toimii normaalisti), rikkoutunut kipsi

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): lonkkamurtuma
- [Käypähoito](#): rannemurtuma
- [Terveysportti](#): murtuma

RINTAKIPU

Heti hoitoon, jos rintakipuun liittyy:

uusi äkillinen ja voimakas kipu, repivä, puristava, vannemainen, säteilevä (yleensä vas. puolen olkavarsi, selkä, niska, leuka), hengenahdistusta, pahoinvointia, heikkoutta, tajuttomuutta, edeltävä vamma ja hengenahdistusta, sepelvaltimotautipotilaalla leporintakipu

Hoitoon päivystysaikana:

uutena oireena rasituksessa ilmenevä, toistuva rintakipu tai aiemmin rasituksessa tuntunut kipu ilmenee levossa, rintakehän vammaan liittyvä kipu, hengitystieinfektio, yskä tai kuume

1vrk sisällä:

rasitukseen liittyvä ohimenevä rintakipu

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): rintakipu

HENGENAHDISTUS

Potilas kuuluu AINA päivystykseen, jos hänen on vaikea hengittää!

Heti hoitoon, jos hengenahdistukseen liittyy:

vaikeus puhua lauseita, tiheä pinnallinen hengitystapa, kohonnut hengitysfrekvenssi (>25x/min), poikkeavat hengityssäänet, äänen käheys, yskökset, tajunnan tason häiriöt, levottomuus tai sekavuus, iho-oireet (esim. ihottumat), muut ihomuutokset (väri, lämpötila, hikisyys), mustelmat rintakehällä, rintakipu, närästysoire, puutumisoireita, nielemisvaikeus, tiedossa laskimotukokselle altistava tekijä, kipua, kouristuksia, kuume, merkittävä perussairaus

Hoitoon päivystysaikana, jos hengenahdistukseen liittyy:

hengitystieinfektio

Hoitoon 3 vrk sisällä:

potilaalla hoitotasapainossa oleva astma (lääkitys on), lievä hengenahdistus, uusiutuva hyperventilaatiohohtaus ilman muita perussairauksia

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): hengenahdistus
- [Sydänsairaala](#): hengenahdistus

IHO-OIREET

Heti hoitoon, mikäli liittyy:

henkeä uhkaava allerginen reaktio, septiset oireet

Hoitoon päivystysaikana:

verenpurkaumat (petekiat), infektio-oireet, bakteeriruuus epäily (kuume), nokkosrokko/urtikaria, isoja rakkuloita, merkittävä allergiatausta, vaikea kutina, kuolioepäily

1 vrk sisällä:

tulehduksellisten iho-oireiden alkuarvio, vyöruusu, herpes, tuhkarokkoepäily, urtikaria (kivulias verenpurkauma kynnen alla tai vaikeaoireinen kynsivallintulehdus)

3vrk sisällä:

hautuneet varpaanvälit/taipeet, isot mustelmat (jotka poikkeavia, uusia, spontaanisti kehittyneitä tai paljon), hankalaoireiset päätät, kipeät hautumat ja rakot, suuri märkärupi, herpesrakkulat muualla iholla, syyhyepäily, satiaiset, tartuntatautirokko/-epäily

Lisää tietoa löydät:

- [Käypähoito](#): ihoinfektiot
- [Terveysportti](#): iho-oireet

MIELENTERVEYDEN HÄIRIÖT

Heti hoitoon, jos liittyy:

vakava itsetuhoisuus tai itsemurhayritys, vakava vamma/yleistila ja kieltäytyminen hoidosta (M1), epäily vakavasta somaattisesta syystä taustalla, epäily akuutista psykoosista (kysy päihdetäusta, päihdepsykoosi?), voimakas ahdistuneisuus tai harhaisuus

Hoitoon päivystysaikana:

pärjäämättömyys kotiympäristössä, psyykinen sokkitila, vaikea masennustila tai psyykinen kriisi, epäselvää mitä on tapahtunut tai erikoinen käytös, äkilliset oudot aistikokemukset, epäily muiden vahingoittamisesta, vakava traumaan liittyvä kriisi

1vrk sisällä:

psykoottinen masennus, akuutti kriisi, oireinen masennus, mielialan ja toimintakyvyn lasku, itsemurhasuunnitelma, ei välitöntä itsemurhariskiä, vaikea psyykkisen sairauden aktivoituminen, epäily psykoosista/maniasta (pärjää kotona), stressitilanteessa ilmeneviä ahdistuneisuushäiriön fyysisiä ja psyykkisiä oireita

3vrk sisällä:

lievät oireet, akuutit oireet ohittuneet, unihäiriöt/väsymys (joka heikentää elämänlaatua), akuutti masennus ja stressi, akuutti elämäntilannekriisi (joka voi odottaa), päivittäisiä itsetuhoisia ajatuksia (ei riskiä), sairautentuntemus, ahdistunut hoidossa oleva psykoosipotilas, sosiaalisista kontakteista luopuminen, sosiaalisten tilanteiden pelko (ei pärjää kotona)

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): psykiatrinen potilas
- [Käypähoito](#): ahdistuneisuus
- [Käypähoito](#): depressio
- [Käypähoito](#): unettomuus

PÄIHDEHAITAT

Heti hoitoon, jos liittyy:

delirium-epäily (oireet: levottomuus, aistiharhat tai potilaalla aiemmin todettu delirium), välitön hengenvaara, vakava elintoimintojen tai tajunnan häiriö, alilämpöisyys, vakavia vieroitusoireita, voimakasta kouristelua, sekavuutta, harhaisuutta tai uhkaavaa käytöstä itseään tai muita kohtaan

Hoitoon päivystysaikana:

vaikeat vieroitusoireet (vapina, levottomuus, unettomuus, harhaisuus), päänvammat (joihin liittyy neurologisia oireita 24 h sisällä tai tapahtumatiedoissa epäselvyyttä), kohonnut kouristusriski, päihtynyt raskaana oleva, tarve selviämishoidolle

1 vrk sisällä:

lieviä tai keskivaikeita vieroitusoireita (tärinää, ahdistuneisuutta, unettomuutta, päänsärkyä), alentunut tajunta johtuen päihteistä (orientoitunut), 24–72 h tapahtunut vamma, katkaisuhoidon tarve tai aloitus

3 vrk sisällä:

pitkäaikaisen päihdeongelman avuntarve (joka haittaa arkea), krapulaoireiset vieroitusoireet

Lisää tietoa löydät:

- [Terveysportti](#): huumemyrkytykset
- [Terveysportti](#): alkoholimyrkytykset
- [Terveysportti](#): päihteet
- [Käypähoito](#): delirium
- [Terveysportti](#): delirium
- [Käypähoito](#): kannabis
- [Päihdelinkki](#): kannabis